

Profesor Oskar Nowotny

Hieronim Sieński
Biblioteka Główna AGH

Kierownik w latach 1925–1939

fot. arch. BG AGH

Profesor Oskar Nowotny

Oskar Nowotny urodził się 28 listopada 1875 roku w miejscowości Trzyniec na Śląsku Cieszyńskim. Był Austriakiem. Naukę rozpoczął w polskiej ewangelickiej szkole powszechnej w Ustroniu, a kontynuował ją w Cieszynie. Ukończył pięcioklasową niemiecką szkołę powszechną, a następnie uczęszczał do Szkoły Realnej, którą ukończył w 1894 roku. W latach 1894–1998 studiował w Akademii Górniczej w Leoben, uzyskując w 1897 roku dyplom inżyniera górnika, a w 1898 roku dyplom inżyniera hutnika. Po studiach pracował w różnych austriackich przedsiębiorstwach górniczo-hutniczych. Od 15 listopada 1898 roku do końca kwietnia 1899 roku pracował jako asystent w Zöptau (Sobotín w Czechach) w Towarzystwie Zöptauer und Stefanauer

Bergbau und Eisenhüttegewerkschaft, a od 1 maja 1899 roku do 31 maja 1900 roku w tym samym charakterze w Jenbach (Tyrol) w Jenbacher Berg und Hüttenwerke. Od 1 czerwca 1900 roku pracował przy hutach Vareš w Bośni. 1 lipca 1901 roku został przeniesiony do kopalni miedzi w Maskara w Bośni, a następnie do kopalni i huty miedzi Sinjako. 1 grudnia 1901 roku został mianowany adiunktem przy Katedrze Górnictwa Akademii Górniczej w Leoben i docentem wstępnych wiadomości z górnictwa. Prowadził również ćwiczenia z miernictwa górniczego. W czasie wakacji praktykował w państwowym biurze mierniczo-górnicznym w Przybramie, w Czechach oraz w państwowej kopalni ołowiu i galmanu w Raibl (Karyntia we Włoszech) przy płuczce. W okresie I wojny światowej służył w armii austriackiej, którą opuścił w 1919 roku w stopniu porucznika pułku kolejowego i powrócił na krótko do pracy dydaktycznej w Akademii Górniczej w Leoben.

Od 1 września 1920 roku swoje życie zawodowe związał z Akademią Górniczą w Krakowie. Na Wydziale Górniczym zorganizował Zakład Geodezji i Miernictwa Górniczego i w latach 1920–1939 był jego kierownikiem. Niezbyt dobra znajomość języka polskiego spowodowała, że do 31 sierpnia 1921 roku był zatrudniony w charakterze profesora kontraktowego. Bardzo szybko zdołał poprawić niedociągnięcia językowe i od 1 września 1921 roku zatrudniony był jako profesor

zwyczajny geodezji i miernictwa górniczego. Oczywiście było, że dobrze znał język polski, gorzej było z wymową. Pismem z dnia 16 września 1921 roku wiceminister WRIOP Tadeusz Łopuszański informował: „Naczelnik Państwa mianował Pana postanowieniem z dnia 27 sierpnia 1921 roku profesorem zwyczajnym geodezji i miernictwa w Akademii Górniczej w Krakowie z ważnością nominacji od 1 września 1921 roku. Zawiadamiając o powyższej nominacji wzywam Pana do niezwłocznego złożenia przysięgi służbowej w ręce Jego Magnificencji Rektora Akademii Górniczej oraz do porozumienia się z Dziekanem Wydziału Górniczego, co do objęcia przez Pana obowiązków nauczycielskich”. W AG wykładał geodezję, rachunek wyrównawczy i miernictwo górnicze. Ponadto prowadził ze studentami ćwiczenia praktyczne z geodezji – w polu, a z miernictwa górniczego w kopalni soli w Wieliczce oraz obowiązkową praktykę mierniczą – dwutygodniowe „Pomiary polowe” i „Pomiary kopalniane”, które odbywały się co roku w innej kopalni. Musiał też być dobrym wykładawcą i organizatorem, albowiem szybko został zauważony i włączony w działalność administracyjną. 9 listopada 1921 roku na Ogólnym Zebraniu Profesorów AG utworzono komisję ds. budowy Wydziału Hutniczego, do której zaproszony został również prof. Nowotny. W latach 1922–1924 był dziekanem Wydziału Górniczego, a następnie latach 1924–1926 prodziekanem. Zapoczątkował rozwój geodezji górniczej w Polsce.

Od chwili utworzenia – w roku akademickim 1921/1922 – Biblioteki w AG, prof. Nowotny był ściśle z nią związany. 18 listopada 1921 roku na posiedzeniu Ogólnego Zebrania Profesorów Akademii Górniczej powołano trzyosobową Senacką Komisję Biblioteczną odpowiedzialną za organizację i rozwój biblioteki dla profesorów. W jej skład wszedł prof. Antoni Rodziewicz-Bielewicz, jako przewodniczący oraz profesorowie: Jan Krauze i Oskar Nowotny. Już na następnym Ogólnym Zebraniu Profesorów 12 grudnia 1921 roku komisja przedstawiła swoje sprawozdanie z prac uchwalając, by centralną bibliotekę uczelni nazwać Biblioteką Główną Akademii Górniczej w Krakowie i zalecając w celu właściwej organizacji tej biblioteki zatrudnienie „stałego współpracownika”, który prowadziłby „sprawy biblioteczne”

W 1925 roku uchwałą Senatu AG powołany został na stanowisko kierownika Biblioteki Głównej AG i funkcję tę pełnił do wybuchu wojny w 1939 roku. Od roku akademickiego 1927/1928 wprowadzono zasadę, że przewodniczącym komisji był urzędujący kierownik biblioteki. Profesor obowiązki te łączył aż do 1939 roku.

w godzinach popołudniowych. Na rok akademicki 1922/1923 profesor został przewodniczącym komisji, nadzorującym jednocześnie pracę biblioteki, w następnych latach był jej członkiem. W 1925 roku uchwałą Senatu AG powołany został na stanowisko kierownika Biblioteki Głównej AG i funkcję tę pełnił do wybuchu wojny w 1939 roku. Od roku akademickiego 1927/1928 wprowadzono zasadę, że przewodniczącym komisji był urzędujący kierownik biblioteki. Profesor obowiązki te łączył aż do 1939 roku. Warty podkreślenia jest fakt, że profesor pełnił funkcję kierownika biblioteki honorowo, gdyż pobierał już dodatek za kierowanie katedrą. W sprawozdaniach z działalności komisji można znaleźć wiele dowodów, potwierdzających jego troskę o rozwój biblioteki.

Ponadto prowadził bardzo aktywną działalność zawodową i społeczną. Był autorem kilku podręczników, między innymi „Miernictwo” – 1923. Uzyskał również kilka patentów. W 1929 roku odznaczony został „Medalem Dziesięciolecia Odzyskanej Niepodległości”, w 1938 roku otrzymał medal brązowy „Za Długoletnią Służbę”. Właściwie poza informacjami o pracy niewiele o nim wiadomo. W książce „Trudne lata Akademii Górniczej” możemy znaleźć krótkie zdanie, iż wnosił dużo humoru.

Przed wybuchem wojny w 1939 roku profesor przebywał na wakacjach w Austrii. Do Krakowa przybył w listopadzie i został przez władze okupacyjne zatrudniony w Urzędzie Statystycznym GG – Statistisches Amt d. GG. Jego sytuacja była dość skomplikowana. Był Austriakiem i pracownikiem władz okupacyjnych. Jednakże jego postawa pokazuje, iż czuł się przynależnym do społeczności akademickiej i gdzie mógł, tam starał się być pomocnym i na wiele spraw „przyrykał oko”. Jednakże był po drugiej stronie. Ten stan najbardziej obrazuje ten opis: „W połowie 1940 roku zaczęła działać podziemna organizacja akademii, kierowana przez jej rektora i władze akademickie wybrane w połowie 1939 roku. Odrodziły się po krótkim interregnum. Nie utracono więzi społecznej; w tych najtrudniejszych czasach silnie spajały pracowników, uczniów i wychowanków akademii; później stanowiła ważki element w działalności konspiracyjnej. Interesujące jest przy tym, że w tym samym duchu poczynął sobie Austriak Nowotny, a także kilku Ukraińców. Ich postawa, jako obywateli polskich nie budziła zastrzeżeń, jakkolwiek w czasie wojny względy konspiracyjne ograniczały zakres współpracy z nimi”. Nowotny współdziałał w staraniach o zwolnienie uwięzionego w listopadzie 1939 roku prof. Edwarda Windakiewicza. Pomagał także zwolnionym w zorganizowaniu życia w okupowanym mieście. Nadal starał się opiekować księgozbiorem biblioteki. W grudniu 1939 roku na jego zarządzenie zaczęto przewozić księgozbiór furmankami, bądź też

fol. arch. AGH

autami ciężarowymi do pomieszczeń Biblioteki Jagiellońskiej, przemianowanej na Bibliotekę Państwową GG – Staatsbibliothek d. GG, gdzie udało się dzięki pomocy pracowników odpowiednio go zabezpieczyć. W wyniku jego starań zdołano uratować przeważającą część księgozbioru biblioteki, katedr oraz zakładów naukowych. Odrębny profil naukowy owych zbiorów spowodował, że utworzono z nich osobną jednostkę biblioteczną. Określano ją Biblioteka Akademii Górniczej – Bibliothek der Bergakademie i jako taka miała obowiązek obsługiwanie instytucji i czytelników Niemców. Nowotny interesował się rozwojem wydarzeń w bibliotece i jakby nadal sprawując swoje obowiązki profesora i opiekuna Biblioteki Głównej, regularnie wizytował ją w nowej siedzibie. Posuwał się nawet tak daleko, że domagał się kontynuowania prenumeraty czasopism wydawanych w III Rzeszy oraz zakupu niektórych innych wydawnictw, na przykład z zakresu geodezji i miernictwa górniczego. Nie było tego wiele, ale

Tablica pamiątkowa poświęcona prof. Oskarowi Nowotnemu w Bibliotece Głównej AGH

Uroczystości barbórkowe w AGH w 1921 roku, prof. O. Nowotny siedzi trzeci od prawej w pierwszym rzędzie

fol. arch. BG AGH

Grupa profesorów i wykładowców AG z lat 20 XX wieku, prof. O. Nowotny siedzi trzeci od lewej w pierwszym rzędzie

przecież stanowiło jakiś przejaw życia i odradzania się Biblioteki Głównej AG. Z kilku zachowanych zeznań naocznych świadków z tamtego okresu wyłania się pozytywny obraz zachowania i działalności profesora. Są to relacje starszego laboranta Józefa Kota, Stanisława Wojtowa i Ignacego Boronia. Interesujące są wspomnienia Aleksandra Kotlińskiego, który mówił między innymi: „Gdy pod koniec listopada 1939 roku zwróciłem się do prof. Oskara Nowotnego o zezwolenie na spakowanie i wywiezienie aparatów, odczynników i szkła laboratoryjnego z Zakładu Chemii Fizycznej do budynku Akademii Górniczej na Krzemionkach i gdy takie zezwolenie otrzymałem, okazało się, że prawie wszystkie aparaty pochowane za pierwszej bytności w Zakładzie Chemii Fizycznej pozostały w szafach stołów laboratoryjnych. Profesor Oskar Nowotny przydzielił mi do pomocy laboranta Józefa Bobulę.

Wspólnie z Bobulą umieściliśmy w pakach szkło laboratoryjne i odczynniki chemiczne, przyrządy pomiarowe i aparaturę, jaką tylko można było w nich pomieścić”. W innym wspomnieniu A. Kotliński tak pisał: „1 lutego 1940 roku zostałem zatrudniony w budynku AG na Krzemionkach przez Treuhandverwaltung der Universität Krakau, do czego przyczynił się prof. Akademii O. Nowotny”. Gdy jesienią 1940 roku zapadła decyzja o utworzeniu Państwowej Szkoły Technicznej Górniczo-Hutniczo-Mierniczej, starania zmierzające do uzyskania przychylnych decyzji władz okupacyjnych w sprawie jej utworzenia i przyznania gmachu na Kamionkach prowadził prof. Walery Goetel przy udziale prof. Nowotnego. Pod koniec drugiej wojny światowej wyjechał do Austrii. Od 1945 roku na emeryturze. Jego powojenne dzieje nie są znane. Zmarł 7 lipca 1972 roku w Rotennmann, w Austrii. Pochowany na cmentarzu w Rotennmann. Z okazji Jubileuszu 55-lecia Wydziału Geodezji Górniczej i Inżynierii Środowiska AGH oraz 70-lecia urodzin profesorów: Józefa Jachimskiego i Jana Pieloka, 22 września 2006 roku zorganizowano konferencję naukową „Kierunki rozwoju geoinformatyki”. Podczas tej sesji odbyła się jeszcze jedna uroczystość. W Bibliotece Głównej odsłonięto tablicę upamiętniającą prof. Oskara Nowotnego – pierwszego kierownika Katedry Geodezji Górniczej i Miernictwa Górniczego oraz kierownika Biblioteki Głównej. Umieszczono ją na półpiętrze głównej klatki schodowej. W uroczystości udział wzięli między innymi prof. Antoni Cieśla – prorektor AGH, prof. Jan Gocał – dziekan WGGiIŚ, Hermine Poppeller – konsul honorowy Austrii w Krakowie, członkowie rodziny Oskara Nowotnego, pracownicy biblioteki i uczestnicy konferencji. Inicjatorem ufundowania tablicy był prof. Jan Pielok. Zamieszczenie tablicy w bibliotece poprzedziła stosowna uchwała Senatu AGH – Uchwała nr 85/2006 Senatu AGH z dnia 28 czerwca 2006 roku w sprawie umieszczenia tablicy pamiątkowej w budynku Biblioteki Głównej upamiętniającej prof. Oskara Nowotnego. Tablica jest wykonana z brązu i ma formę otwartej książki. Na pierwszej karcie jest płaskorzeźba profesora i napis:

**PROFESOROWI OSKAROWI NOWOTNEMU
1875-1972**

Następna strona zawiera następujący tekst:

KURATOROWI BIBLIOTEKI
AKADEMII GÓRNICZEJ
W LATACH 1921-1939
W UZNANIU JEGO ZASŁUG
DLA UCZELNI
SZCZEGÓLNIENIE ZA URATOWANIE
KSIĘGOZBIORU PRZED GRABIEŻĄ
I ZNISZCZENIEM W OKRESIE
II WOJNY ŚWIATOWEJ
REKTOR I SENAT
AKADEMII GÓRNICZO-HUTNICZEJ
IM. STANISŁAWA STASZICA
WRZESIEŃ 2006

Źródła:

- Bolewski A., Pierzchała H.: Martyrologia profesorów Akademii Górniczej w hitlerowskich więzieniach i obozach koncentracyjnych. Kraków 1985, 160 s., [foto]
- Krawczyk J., Janczak B., Dudziak-Kowalska M.: Bibliotekarze w dziewięćdziesięciolecie Akademii Górniczo-Hutniczej. Kraków 2009, s. 45, [53], [foto]
- Księga wychowanków i wychowawców Akademii Górniczej w Krakowie (1919-1949). Oprac. J. Sulima-Samujtło. Kraków 1979, s. 129
- Sieński H.: Profesor Oskar Nowotny : tablice – pamięć wiecznie żywa – część 49. Biuletyn AGH 2017, nr 114/115, s. 26-29, [foto]
- Trudne lata Akademii Górniczej. Napisali: Andrzej Bolewski [et al.]. Kraków 1989, s. 7, 13, 34, 37-40, 45, 46, 48, 50, 111, 171, 205, 298, 322, 323, 344, 366, 369, 427, 493
- Wacławik J.: Kronika Wydziału Górniczego 1919-2009. Od listopada 2002 roku Wydział Górniczy nosi nazwę Wydziału Górnictwa i Geoinżynierii). Kraków 2009, s. 21, 23-25, 30, 48, 54, 169
- Wielka Księga 85-lecia Akademii Górniczo-Hutniczej. [Oprac.] zespół aut. K. Pikoń (red. naczelny), A. Sokołowska (dyrektor projektu), K. Pikoń. Gliwice 2004, s. 253
- Z dziejów Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie w latach 1919-1967. Oprac. J. Sulima-Samujtło oraz zespół aut. Kraków 1970, 620 s., (Wydawnictwa Jubileuszowe 1919-1969)
- Akta osobowe (AGH - Oskar Nowotny)